

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

BESZÁMOLÓ
az
ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK
TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA
ELSŐ csonka ÉVÉNEK
TEVÉKENYSÉGÉRŐL

(2003)

B u d a p e s t , 2 0 0 4

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozása</i>	3
I. A törvényi szabályozás változásai és ennek következményei	5
II. A Történeti Levéltár szervezete, működése, elhelyezési körülmények	15
III. A felgyorsított iratátadás rendje és első üteme	18
IV. Az állampolgári ügyek intézése	20
V. A tudományos kutatók fogadása	23
VI. A levéltári és tudományos feldolgozó munka	25
VII. Más szervek megkeresései	30
VIII. Gazdálkodás	32

Függelék

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára szervezete	33
A Történeti Levéltár munkatársainak válogatott publikációs jegyzéke, 1997–2003	34

Mellékletként csatolva

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára Fond- és állagjegyzéke

AZ ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA LÉTREHOZÁSA

Az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Levéltára létrehozásáról elfogadott 2003. évi III. törvény (továbbiakban Ásztltv.) alapján 2003. április elsejétől kezdte meg munkáját az intézmény (továbbiakban Történeti Levéltár vagy Levéltár). A Történeti Levéltár az 1997-ben létesített Történeti Hivatal jogutóda, működését az Országgyűlés Elnöke felügyeli. A Történeti Levéltárnak az információs kárpótlás, a demokratikus közélet tisztasága, valamint a történelmi közelmúlt feltárása elősegítésében végzendő alapvető feladatai nem módosultak a jogelőd Történeti Hivatalhoz képest, a feladatellátás mikéntjére viszont jelentős mértékben hatottak a 2003. évi III. törvény paragrafusai.

A Levéltár – a Történeti Hivatalhoz hasonlóan – zömmel a volt állambiztonsági szervek iratait őrzi és kezeli. Az új törvény rendelkezései alapján viszont,

- a) számottevően megváltoztak az érintettek iratbetekintésének és a tudományos kutatásnak a szabályai
- b) a közszereplők állambiztonsági múltjának megismerhetőségére vonatkozóan – közelmúltunk egyéb forrásanyagai kutathatóságától, megismerhetőségétől eltérő – új szabály keletkezett
- c) gyorsított ütemű iratátadás-átvétel nyomán rövid időn belül nagyságrendekkel bővül a Levéltárban feldolgozásra váró iratok mennyisége.

Az utóbbival kapcsolatban növekedett egy, a jogelődötől öröklött probléma. Miközben a beérkezett iratok zöme – a keletkeztető egykori állambiztonsági szervek működési rendjéből következően – csak szisztematikus és részletekbe menő, hozzáértő tartalmi feldolgozás nyomán válik alkalmassá megbízható tájékozódásra, folytatólagosan fennmaradt a Levéltárral szembeni „azonnali adatszolgáltatás” követelménye. Az információs kárpótlás terén sem morális, sem gerontológiai okokból nem ildomos halasztás, viszont a feldolgozás gyorsítása csak a – jelenleg messzemenően elégtelen – iratfeltáró kapacitás növelésével lehetséges. A Történeti Levéltár csak abban az esetben képes a törvény szelleme és betűje szerinti elvárásoknak eleget tenni, ha biztosítják számára, hogy a feladatok végzéséhez szükséges és elégséges létszámmal végezze a rárótt feladatokat. (A gyakorta példálódzásoként emlegetett egykori NDK hasonló jellegű iratanyagainak feltárását – az egykori Magyarországhoz mérten arányosan számolva – tizenháromszoros munkatársi létszámmal végzi.) Ez épp úgy érvényes az iratfeltáró munka bővítésére, amiképpen – az

előbbivel részben összefüggésben – az adatfeldolgozás-adatközlés modern informatikai rendszerek útján történő ellátására is.

2003 áprilisától további azonnali feladatot jelentett az új törvény szerinti feladatvégzés peremfeltételeinek a biztosítása. A jogszabályváltozás következményeit hasonlóképpen számba kellett venni, mint ahogy megteremtendő volt a felgyorsított iratátvétel első üteméhez a befogadó raktárterek kialakítása. Emellett – számba véve, hogy mi hasznosítható a jogelőd intézmény korábbi gyakorlatából –, megkezdődött az átmenet az új jogszabály által indukált belső levéltári szervezeti és működési rend „beüzemelésére”. Ennek a háromnegyed évnyi átmenetnek a hozamáról adunk számot az alábbi oldalakon.

Budapest, 2004. március

GYARMATI GYÖRGY
főigazgató

I. A TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁS VÁLTOZÁSAI ÉS ENNEK KÖVETKEZMÉNYEI

1. Az érintettek iratbetekintése

A törvény szerint *érintett* minden olyan természetes személy, akinek személyes adata a Levéltár kezelésében levő iratokban bármilyen jogcímen szerepel. Az érintett lehet megfigyelt személy, hivatásos alkalmazott, hálózati személy, operatív kapcsolat, vagy harmadik személy.

A legszélesebb körű betekintési jogosultsággal a megfigyelt rendelkezik, utána pedig a harmadik személy. *Megfigyelt* az Ásztltv. 1. §-ának (2) bekezdése alapján az a személy, akiről a volt állambiztonsági szervek célzottan, nyílt vagy titkos információgyűjtés során adatokat gyűjtöttek, *harmadik személy* pedig az a személy, akiről a volt állambiztonsági szervek adatokat kezeltek, de nem tartozik a törvény által külön nevesített körökbe. Azaz nem megfigyelt személy, nem hivatásos alkalmazott, nem hálózati személy és nem operatív kapcsolat. Ilyen személy lehet például a tanú.

A 3. § (1) bekezdése szerint *minden érintett megismerheti és nyilvánosságra hozhatja a kizárólag vele kapcsolatba hozható személyes adatokat*. A hangsúly a kizárólag vele kapcsolatba hozható személyes adatok megfogalmazáson van, - erre a későbbiekben visszatérünk. A 3. § (2) bekezdés alapján *ezen az adatokon kívül az érintettek közül a megfigyelt személy megismerheti a vele kapcsolatba hozható hálózati személyről, operatív kapcsolatról és hivatásos alkalmazotról az annak azonosításához szükséges adatokat*. A 3. § (3) bekezdés alapján *a megfigyelt és a harmadik személy pedig megismerheti és egymás hozzájárulásával nyilvánosságra is hozhatja a köztük történt személyes érintkezésekről szóló adatokat*.

Az Ásztltv. 3. §-ának (1) bekezdése tehát a korábbi szabályozástól eltérően¹ az érintett, s így a megfigyelt számára is, *nem a „rá vonatkozó”, hanem a „kizárólag vele kapcsolatba hozható” személyes adatok megismerését teszi lehetővé*. A „kizárólag vele kapcsolatba hozható” személyes adatok köre szűkebb, mint a „rá vonatkozó” adatoké, ez utóbbi ugyanis vonatkozhat az érintetten kívül más személyre is, az előbbi viszont csak az érintettre. (Szemléltető példával élve, az, hogy Nagy István 186 cm magas, csak Nagy Istvánra

¹ Az alábbiakban többször előkerülő „korábbi szabályozás” formula az 1996. évi LXVII. és a 2001. évi XLVII. törvénnyel módosított 1994. évi XXIII. törvényt jelenti az egyes fontos, valamint közbizalmi és közvéleményformáló tisztségeket betöltő személyek ellenőrzéséről és a Történeti Hivatalról.

vonatkozik, „kizárólag vele kapcsolatba hozható” adat és természetesen „rá vonatkozó” adat is. Az azonban, hogy Nagy Istvánnál foglalta le a rendőrség Kiss Imre írógépét, Nagy Istvánnal és Kiss Imrével kapcsolatban is „rá vonatkozó” adat, de sem Nagy István, sem Kiss Imre vonatkozásában nem mondható az, hogy „kizárólag vele kapcsolatba hozható”).

A korábbi szabályozáshoz képest az is eltérés, hogy a *nyilvánosságra hozatalra* nem az általános szabályok vonatkoznak, hanem maga az Ásztltv. mondja ki, hogy a 3. § (1) bekezdés alapján megismert adatokat az érintett nyilvánosságra is hozhatja. Ezzel a szabállyal az Ásztltv. megerősíti azt, hogy a „kizárólag vele kapcsolatba hozható adat” fogalmát – sajnos – nem lehet kiterjesztő módon értelmezni. Hiszen ezeket az adatokat az érintett, legyenek azok bármilyen – akár szenzitív – adatok is, a törvény engedélyénél fogva nem csak megismerheti, hanem nyilvánosságra is hozhatja.

A „kizárólag vele kapcsolatba hozható” adatok megismerhetőségén túl (amely minden érintett joga), a *törvény két kiterjesztést* tesz. Ezek nem vonatkoznak minden érintettre.

Egyfelől az Ásztltv. 3 § (3) bekezdése tartalmaz kiterjesztést. Eszerint, „a *megfigyelt személy*, illetve a *harmadik személy* megismerheti és a harmadik személy és a megfigyelt személy hozzájárulásával nyilvánosságra hozhatja a megfigyelt és a harmadik személy között történt személyes érintkezéseket rögzítő vagy leíró adatokat (pl. személyes találkozásról, beszélgetésről gyűjtött adatok).” Ez a szabály az érintettek közül csak a megfigyeltre és a harmadik személyre vonatkozik, és csak arra az esetre, amikor egymással vannak személyes kapcsolatban. Tehát azokra az esetekre, amikor például megfigyelt és megfigyelt, egy hivatásos alkalmazott és egy megfigyelt, egy operatív kapcsolat és egy megfigyelt, vagy egy hálózati személy és egy megfigyelt, harmadik személy és harmadik személy beszélgetését, vagy személyes találkozását rögzítik, ez a kiterjesztés nem vonatkozik. Következésképpen a korábbi szabályozástól eltérően az ilyen adatokat nem kaphatja meg a megfigyelt. (A megfigyelt és a hálózati személy vagy operatív kapcsolat vagy hivatásos alkalmazott vonatkozásában bizonyos kivételt jelent ugyanezen § (2) bekezdése, de ezzel a későbbiekben foglalkozunk.)

Ugyanakkor a törvény itt is megfogalmaz egy nyilvánosságra hozatali szabályt, kimondja, hogy a megfigyelt, illetve a harmadik személy bármelyike a másik hozzájárulásával nyilvánosságra hozhatja azt, amit személyes beszélgetésükről, találkozásukról rögzítettek. Nem tesz kivételt abban az esetben

sem, ha a beszélgetés tárgya rajtuk kívülálló személy, sőt még akkor sem, ha e rajtuk kívülálló személynek a különleges adatáról (pl. kóros szenvedély, szexuális szokás) van szó.

A másik irányú kiterjesztést a 3. § (2) bekezdése határozza meg. Ez az érintettek közül csak a *megfigyeltre* vonatkozik. „A megfigyelt személy megismerheti a vele kapcsolatba hozható hálózati személyről, operatív kapcsolatról és hivatásos alkalmazottról az annak *azonosításához szükséges adatokat*.” Ez a bekezdés jelenti az előbbi pontban jelzett bizonyos fokú kivételt, ugyanis amennyiben a megfigyelttel kapcsolatba hozható hálózati személy, operatív kapcsolat, vagy hivatásos alkalmazott azonosításához az szükséges, hogy a megfigyelt megismerje az ezen személyekkel való kapcsolatba kerülése során e személyes érintkezés adatait, akkor nyilvánvaló, hogy ezt lehetővé is kell tenni számára. Így például, ha az ügynök a jelentésében leírja a megfigyelt személlyel lefolytatott beszélgetését, és ebből a megfigyelt következtetni tud az ügynök személyére, akkor a megfigyelt megismerheti a beszélgetés szövegét. (A korábbi szabályozás szerint a megfigyelt bárkivel történő beszélgetése teljes szövegét megismerhette, továbbá a törvénytelenül elítéltek megismerhették az ellenük lefolytatott büntetőeljárás teljes nyomozati anyagát is.)

2. Tudományos kutatás

A törvény nem használja a tudományos kutatás fogalmát, azt határozza meg, hogy ki a tudományos kutató. Az 1. § (2) bekezdésének 9. pontja szerint *tudományos kutató* az a személy, aki rendelkezik a levéltári törvény (Ltv.²) 23. § (2)-(3) bekezdésében szabályozott kuratórium által kiadott kutatási engedéllyel. Másképp megfogalmazva, a törvény szerint csak az minősül tudományos kutatónak, és csak az kutathat a később ismertetendő feltételek között a Levéltárban, aki számára egy külső szervezet, a Levéltári Kutatási Kuratórium adta ki a kutatási engedélyt. A Kuratóriumot az Ltv. hozta létre. Eredeti feladata is meghatározott kutatások engedélyezése.

Az Ltv. 23. § (3) bekezdése alapján a Kuratórium tagjai: a Magyar Országos Levéltár, a Politikatörténeti Intézet és az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutató Intézete közalapítvány által kijelölt egy-egy személy, továbbá a Magyar Tudományos Akadémia által kijelölt két személy.

² Az 1995. évi LXVI. törvény.

A törvény 4. §-ának (1) bekezdése szerint a tudományos kutató a Történeti Levéltárban kezelt iratokban foglalt adatokat a (2)-(3) bekezdésben foglalt korlátok között megismerheti, és a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény (Avtv³) 32. §-a szerint felhasználhatja. Az idézett Avtv. 32. § (1) bekezdése szerint tudományos kutatás céljára felvett vagy tárolt személyes adat csak tudományos kutatás céljára használható fel.

Az Avtv. 32. § (2) bekezdése szerint a személyes adatot – mihelyt a kutatási cél megengedi – anonimizálni kell. Addig is külön kell tárolni azokat az adatokat, amelyek meghatározott vagy meghatározható természetes személy azonosítására alkalmasak. Ezek az adatok egyéb adatokkal csak akkor kapcsolhatók össze, ha az kutatás céljára szükséges.

Az Avtv. 32. § (3) bekezdése értelmében a tudományos kutatást végző szerv vagy személy személyes adatot csak akkor hozhat nyilvánosságra, ha

- a) az érintett abba beleegyezett, vagy
- b) az a történelmi eseményekről folytatott kutatások eredményeinek bemutatásához szükséges.

Az Ásztlv. 4. § (2)-(3) bekezdésében foglalt törvényi korlátok a különleges személyes adatok egy részére vonatkoznak. Törvényi meghatározásuk szerint a különleges adatok – kutathatóság szempontjából – három csoportba sorolhatóak.

a) *A „közönséges” személyes adatokkal azonos feltételek szerint kutatható különleges adatok.* Ezek a büntetett előéletre és a politikai véleményre vagy pártállásra vonatkozó személyes adatok.

b) *A védelmi időn belül nem kutatható különleges adatok.* Ezek az egészségi állapotra, kóros szenvedélyre és szexuális életre vonatkozó személyes adatok. Az itt felsorolt adatok a védelmi időn belül még anonimizáltan sem kutathatóak.

c) *A védelmi időn belül – fő szabály szerint – anonimizáltan kutatható adatok.* Ezek, a faji eredetre, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre vonatkozó személyes adatok. *Tudományos kutató* ezeket az adatokat a *Kuratórium engedélyével* a védelmi idő lejárta előtt is *megismerheti*. A Kuratórium akkor adhatja meg az engedélyt, ha: a korabeli megfigyelés célja a faji eredettel, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozással, illetve a vallásos vagy más világnézeti meggyőző-

³ Az 1995. évi LXVI. törvény.

déssel összefüggésbe hozható, és a tudományos kutató igazolja, hogy korábban elkezdett, szakmai folyóiratokban megjelent publikációkkal alátámasztott kutatásához ezen adatok megismerése elengedhetetlenül szükséges.

Az „szt.” tiszték és a hálózati személyek személyes adatainak kutathatóságára az Ásztltv. sem tartalmaz külön szabályt, ezért ezek az adatok az általános szabály szerint kutathatóak, az adatok nyilvánosságra hozatalára pedig – mint minden kutatható személyes adat esetében – az Avtv. korábban már idézett 32. szakaszát kell alkalmazni.

3. A kutatás, az adatok nyilvánosságra hozatala közszereplők esetében

Az Ásztltv. 1. § (2) bekezdése fogalom-meghatározásokat tartalmaz. A közszereplő fogalmát a 13. pont határozza meg: *közszereplő* az a személy, aki közhatalmat gyakorol, gyakorolt, vagy közhatalom gyakorlásával járó tisztségre jelölték, illetve aki a politikai közvéleményt feladatszerűen alakítja vagy alakította. Ezt a fogalmat a jog csak ebben a törvényben határozza meg. (Az ún. átvilágítási törvény egyes fontos közbizalmi és közvéleményformáló tisztségeket betöltő személyek ellenőrzéséről szól. Huszonkét pontban sorolja fel, hogy milyen tisztségek betöltőit érti ezen személyek alatt, továbbá csak azon személyek múltjának vizsgálatát teszi lehetővé akik az ellenőrzés időpontjában töltik be a felsorolt tisztségeket.)

Az Ásztltv. fogalom-meghatározása, mint az a szövegből világosan kitűnik, nem tesz különbséget az egyes személyek között sem aszerint, hogy a hierarchia melyik szintjén szerepelnek, (pl. országgyűlési képviselők, vagy egy háromszáz lelkes községben önkormányzati képviselők), sem pedig aszerint, hogy most közszereplők, vagy a múltban voltak azok. Az egyértelmű, hogy volt közszereplők állambiztonsági múltja is vizsgálható, arra azonban, hogy ez a *volt* milyen időhatárok között határozható meg, nem ad kifejezett eligazítást a törvény. Felmerülhet 1990. május másodika, a szabadon választott Országgyűlés első ülésnapja, 1989. október 23-a, a köztársaság kikiáltásának napja és még más napok is. Törvényi eligazítás hiányában aligha marad más választás, mint visszamenni arra az időpontra, melyet a törvény a Történeti Levéltár gyűjtőköre időbeli kezdeteként jelöl meg, azaz: 1944. december 21. (Ehhez képest lenne a mostani szabályozás szerint minden más döntés önkényes.)

Az Ásztltv. 5. §-a a bárki (vagyis állampolgárságától függetlenül minden természetes személy) által megismerhető adatok körét szabályozza. Ide tartoznak a közszereplő hivatásos alkalmazott, a közszereplő operatív kapcsolat és a közszereplő hálózati személy azonosításához szükséges adatok. A törvény meghatározza azt is, hogy alkalmazása során kit kell hivatásos alkalmazottnak, operatív kapcsolatnak illetve hálózati személynek tekinteni.

Hivatásos alkalmazott az a személy, aki a törvény hatálya alá tartozó iratokat keletkeztető szervezetekkel hivatásos szolgálati viszonyban állt. (1. § (2) bekezdés 4. pont.)

Operatív kapcsolat az a személy, akit a fenti szervezetek „társadalmi kapcsolatként” vagy „alkalmi kapcsolatként” tartottak nyilván. (1. § (2) bekezdés 6. pont.) Ilyen nyilvántartás a Történeti Hivatal által kezelt iratok között nem volt és ismereteink szerint a jogutód Történeti Levéltárban sincs.

Hálózati személy az a személy (1. § (2) bekezdés 5. pont), aki

1. a fenti szervek számára titokban, fedéssel és fedőnévvel jelentést adott, vagy 2. ilyen jellegű beszervezési nyilatkozatot írt alá, vagy 3. ilyen tevékenységéért előnyben részesült. (Ebből következően, az, akinek csak ún. 6-os kartonja van, nem tekinthető hálózati személynek, mert a 6-os karton önmagában egyik törvényi kritérium bizonyítására sem alkalmas.)

Abban az esetben, ha valaki egy általa közszereplőnek tartott személyről meg kívánja tudni, hogy az előbb felsorolt kapcsolatokban volt-e az állambiztonsági szervekkel (a továbbiakban az állambiztonsági múlt kifejezést használjuk), a Levéltárhoz fordulhat. A *Történeti Levéltárnak még a legnyilvánvalóbb esetekben sincs joga dönteni arról, hogy a kérelemben érintett személy közszereplő-e vagy sem.* Akkor sem, ha az adott személy egyértelműen közszereplő, és akkor sem, ha egyértelműen nem az. A törvény szerint minden esetben a kérelemben érintett személyhez kell fordulnia, nyilatkozatot kell kérnie tőle arra vonatkozóan, hogy közszereplői minőségét elismeri-e vagy sem. Ha az érintett a felhívás kézhezvételétől számított tizenöt napon belül *elismeri* közszereplői minőségét, vagy pedig *nem nyilatkozik*, a Levéltár a megismerésre vonatkozó kérelemnek eleget tesz (ez utóbbi azt jelenti, hogy a törvény a hallgatást beismerésnek tekinti). Ha az érintett e határidőn belül azt nyilatkozza, hogy közszereplői minőségét *nem ismeri el*, a Levéltár a kérelmet elutasítja.

A Levéltárnak ezt a felhívást akkor is meg kell tennie, ha az érintettől az iratanyagban nincs adat, ha az aktuális feldolgozottság szintjén nem talált adatot, ha van adat, de az nem elegendő a törvényi feltételeknek megfelelő állam-

biztonsági múlt megállapításához és akkor is, ha van adat, de aszerint az érintett nem részese, hanem áldozata volt az állambiztonsági szerveknek. Ez azért van így, mert minden más esetben a nyilatkozattételre felhívás azonos lenne az állambiztonsági múlt megállapításával.

Abban az esetben tehát, ha az érintett közszereplői minőségét elismeri, vagy a felhívás *kézhezvételétől számított* tizenöt napon belül nem nyilatkozik, a Levéltár a kérelmezőnek kétféle választ adhat. Az egyik: a kérelemben szereplő közszereplő – a Levéltárban lévő és feldolgozott iratok alapján – megfelel a törvényben előírt kritériumoknak, és a törvény szerint a volt állambiztonsági szervek hivatásos alkalmazottja, operatív kapcsolata, illetve hálózati személye volt és a kérelmező megismerheti ezeket az adatokat. A másik lehetséges válasz: a Levéltárban lévő és feldolgozott iratok között nem található ilyen kapcsolatot – a törvényben meghatározottak szerint – bizonyító adat. Hangsúlyozandó: a törvény nem azt teszi lehetővé, hogy a kérelmező megnézen, és másolatban megkapjon a közszereplőnek minősülő személlyel kapcsolatos – a Levéltárban őrzött – minden iratot. A törvény a közszereplő hivatásos alkalmazott, a közszereplő operatív kapcsolat és a közszereplő hálózati személy *azonosításához szükséges* adatok anonimizálatlan megismerését teszi lehetővé (5. § (4) bekezdés c pontja).

Amennyiben az érintett a közszereplői minőségét nem ismeri el, a Levéltár a megismerésre irányuló kérelmet elutasítja. A Levéltár ezen döntésével szemben – amelyet a törvény alapján, a törvényi kötelezésnek megfelelően hozott meg (ellentétes döntés törvénytörő lenne) –, a Ltv. 29. §-ának rendelkezései szerinti jogorvoslatnak van helye. A hivatkozott törvényi hely azt mondja ki, hogy ha egy levéltár megtagad egy kutatási vagy tájékoztatási kérelmet, akkor a kérelmező e döntés ellen bírósághoz fordulhat. A Levéltár azonban e döntését nem önkényesen, hanem az Ásztlv. kogens (más döntést nem megengedő) szabálya alapján hozza meg. A bíróságnak az Ásztlv. szerint arról kell állást foglalnia, hogy az érintett közszereplőnek tekinthető-e. Ha a bíróság döntése szerint az érintett közszereplőnek minősül, a Levéltár a megismerési kérelemnek – az előbbieken leírt módon – eleget tesz.

Az Ltv. előbb hivatkozott 29. §-a azonban azt is kimondja, hogy az eljárásra az Avtv. 21. §-ának (2)-(7) bekezdésében foglaltak az irányadóak. Aszerint viszont a per tárgya a megtagadás jogszerűsége és megalapozottsága, melyet az adatot kezelő szerv köteles bizonyítani. Kérdéses az is, hogy lehet-e és ha igen, milyen szerepe a perben az érintettnek, azaz annak a személynek, aki nek a közszereplői minőségéről kell a bíróságnak döntenie. A helyzet tehát

sajátos. A kérelmező a Levéltár jogszerű döntését támadhatja meg, az eljárásban a Levéltárnak eljárása jogszerűségét kell bizonyítania. A bíróságnak viszont arról kell „állást foglalnia”, hogy egy személy – akit nem pereltek be –, közszereplőnek minősül-e vagy sem.

* * *

A törvény gyakorlati alkalmazása során tehát folyamatosan jönnek elő értelmezési problémák és kiderülnek a törvény – értelmezéssel meg nem oldható – hibái is. A Levéltár kiindulópontja az, hogy – a személyes adatok védelmének tiszteletben tartásával – minden lehetséges esetben az áldozatok javára és a múlt megismerhetőségének, azaz a tudományos kutatás szabadságának a javára értelmezi a törvényt.

Az ellentmondások feloldását elősegítendő a Levéltár nem sokkal működésének megkezdése után az adatvédelmi biztoshoz fordult. Az adatvédelmi biztos 2003. december 15-én kiadott 813/K/2003 ügyszámú ajánlásában fejtette ki véleményét. Ajánlása több kérdésben segíti ugyan mindennapi munkánkat, mindazonáltal továbbra is számos olyan pont van, ahol a törvény módosításra szorul. Részben azért, mert szövege ellentmondani látszik a preambulumban is kifejtett jogalkotói szándéknak, részben pedig azért, mert a szövegben rejlő ellentmondás értelmezéssel nem oldható fel.

A törvénybeli előfordulás rendjét követve a teljesség igénye nélkül nevesítjük azokat a fontosabb szakmai problémákat, melyek az információs kárpótlás javára történő alkalmazáson túlmenően is törvényt módosítást igényelnek.

- Az operatív kapcsolatokról semmiféle nyilvántartásunk nincs, ha lenne sem bizonyítana semmiféle tevékenységet. A társadalmi kapcsolatnak szabály szerint nem kellett beszerzési nyilatkozatot aláírnia, és nem kellett írásban jelentenie.
- Nem tisztázott, hogy az élettársi közösség fennállását mivel bizonyíthatja az érintett.
- A közszereplő fogalma értelmezhetetlen.
- A „kizárólag vele kapcsolatba hozható személyes adat” fogalma szűkebb, mint a korábbi szabályozás „rá vonatkozó személyes adat” fogalma, ezért szűkíti az érintettek iratmegismerési jogát.

- Nem egyértelmű a személyek azonosításához szükséges adatok köre. Kérdés, hogy kiterjed-e például a különleges adatokra is azokban az esetekben, ha természetes személyazonosító adatok hiányában csak így deríthető ki az adott személy kiléte?
- Az ügynök fedőneve alapján számos esetben tucatnyi - ritkábban több tucatnyi - azonos fedőnevű ügynök közül, jelenleg meg nem határozható számú esetben, csak a személyes adatvédelem sérelmére történhet „beazonosítás”. Kérdés, hogy a vélelmezett - de korántsem biztos - „ügynökazonosítás” reménybeli hozadéka érdekében jogosult-e a személyes adatvédelem mellőzése.
- A korábbi szabályozáshoz képest szűkíti a megfigyelt iratbetekintési jogát az, hogy csak a törvény által harmadik személyként definiált személyekkel kapcsolatos személyes érintkezései anyagát kaphatja meg teljes terjedelmében, de például egy másik megfigyelttel folytatott telefonbeszélgetésének lehallgatott anyagát nem.
- Sértheti a személyes adatok védelméhez fűződő jogokat az a szabály, amely szerint a megfigyelt és a harmadik személy egymás hozzájárulásával minden egyéb korlátozás nélkül nyilvánosságra hozhatja korabeli beszélgetésének teljes anyagát. Előfordulhat - és elő is fordul! -, hogy beszélgetésük tárgya rajtuk kívülálló személy, így a törvényi felhatalmazás e személy(ek) - adott esetben különleges - adatainak a nyilvánosságra hozatalára is vonatkozik.
- Az egészségi állapotra vonatkozó adatok kutathatóságának - védelmi időn belüli - abszolút tilalma korlátozza a tudományos kutatás szabadságát közelmúltunk történelmének azon időszakára vonatkozóan, amikor a „rendszer ellenségeivel” való fizikai leszámolás és a testi fenyegetés eszközeit is alkalmazták.
- Nehezen indokolható megkülönböztetést tesz a tudományos kutatók között az egyes adatokhoz való szabadabb hozzáférést biztosító szabály.
- A közszereplők személyes adatainak megismerhetővé válását szabályozó rendelkezések - túl a közszereplő fogalmának tisztázatlanságán - nehezen értelmezhetőek.

- Nincs elfogadható indoka annak a szabálynak, mely szerint a Levéltárban őrzött iratok más szerv számára nem kölcsönözhetőek még kiállítás céljából sem.
- Nincs a törvényben egyértelmű szabály arra vonatkozóan, hogy mi történjék a Levéltár őrzetében lévő magánlevelekkel, naplókkal.
- Pontosítani kell a Levéltár illetékességi körébe tartozó - más Levéltárban őrzött - levéltári anyag átadására vonatkozó szabályokat.
- Nem határoz meg a törvény külön, a többi irat kutathatóságától eltérő szabályt az ún. átvilágító bizottságok által átadandó levéltári anyag kutathatóságára.

II. A TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR SZERVEZETE, MŰKÖDÉSE, ELHELYEZÉSI KÖRÜLMÉNYEK

A jogelődtől öröklött szervezeti felépítésen a Történeti Levéltárban két módosítás történt. Minden hagyományos levéltári tevékenységet végző osztály a Levéltári Főosztály szervezeti rendjébe helyeződött. Emellett külön főosztályi rendbe tagolódtak be a Levéltár napi működését biztosító egyéb gazdasági, üzemeltetési stb. egységek. Miután az informatika már napjainkban is majdnem minden területen elsődleges fontosságú működési-szolgáltatási feladatot teljesít, ez egyszerre jelent számunkra kihívást – a hagyományos iratfeltárás és szolgáltatás mellett – mind a modern levéltári tevékenység során („digitális archívum”), mind pedig a korszerű intézményi működés szempontjából. Ez a terület előbb-utóbb önálló szervezeti egységgé alakítandó. (A Levéltár szervezeti rendjét lásd a *Függelékben*.)

A Levéltár működési rendjének átalakítását a 2003. évi III. számú törvény előírásai éppúgy megkívánták, mint ahogy az intézmény költségvetési-felügyeleti státusának módosulása is. Ennek megfelelően készült el az intézmény új Szervezeti és Működési Szabályzata (www.abtl.hu), s hozzá igazítva további mintegy két tucat – részben új, részben módosított – reszort-szabályzat.

A Történeti Levéltár működésének áprilisi megkezdését követően több azonnali problémával szembesült. Miután 2002 nyarán-őszén mindinkább nyilvánvalóvá vált, hogy a Történeti Hivatal nagy valószínűséggel megszűnik – vagy átalakul –, az őszi-téli hónapok folyamán mind a tudományos kutatók, mind pedig az állampolgári kérelmezők száma megsokszorozódott. Ennek eredményeként a Történeti Levéltárnak jelentős számú restanciája keletkezett, részben a kutatók rohamtempóban rendelt sokszorosítási kérelmei, részben pedig a hirtelenjében megszorodott állampolgári irat-keresés, iratszolgáltatás tekintetében. Ezek „ledolgozására” úgy kellett összpontosítani a Levéltárnak, hogy munkatársai egyfelől még a régi törvény előírásai szerint végezték a korábbi kérelmek teljesítését szolgáló másolatok kiadását, másfelől „próba”-iratelőkészítéseket végeztek, hogy jártasságot szerezzenek az új törvény szerinti adatszolgáltatásban. Ennek során kezdett bizonyossággá válni az az előzetes vélekedés, mely szerint a 2003. évi III. törvény szerint végzeve feladatunkat, nagyobb munkaráfordítással kevesebb mennyiségű iratot tudunk egy-egy kérelmező rendelkezésére bocsátani.

A Levéltárat intézményi mivoltában érintő jogszabály-módosulástól függetlenül a szakmai működés alapkövetelményeit – minden más levéltárral egye-

temben – az Ltv. valamint a 10/2002. NKÖM sz. rendelet rögzíti. Ennek megfelelően történt – esetenként szükséges módosításokkal – a kötelező levéltári nyilvántartások vezetése, folytatódott a levéltári anyag rendezése. E téren három mozzanat érdemel említést. Az egyik intenzív belső irat-áttelepítéseket jelentett, hogy az épületrekonstrukció előtt is eleget tudjunk tenni a törvény szerinti első iratátvételi ütemnek. A másik – a későbbiekben is folytatódó – többszöri iratátcsoportosítást jelent, hiszen az időhatárokhoz rendelt egymás utáni iratátadások ugyanazon (összetartozó) irattípusok esetében „ahol éppen még hely van” elhelyezésre szorít bennünket. Harmadrészt – ahol ezt az iratok elhelyezése-mozgatása lehetővé tette – a módszeres iratfeltárást segítő rendezés is történt.

Ezenközben is folytatódott – az általunk őrzött irategyüttes sajátosságaihoz igazodva – az iratanyag feltárása. Ezt elősegítendő, részben lecseréltük amortizálódott számítógépeinket, részben bővítettük a számítógépparkot, amihez korszerű szervert, valamint adatvédelmi rendszert telepítettünk. Ez lehetővé tette a Levéltár központi adatbázisát jelentő ABTLINFO további fejlesztését, s ennek keretében egy, a tudományos kutatókat segítő modul kiépítését. (Utóbbiról alább még szólunk.)

Folytatódott az állományvédelemre szoruló – kifejezetten rossz fizikai állapotú – iratok módszeres felmérése, illetve ezek restaurálása. A leginkább veszélyeztetett, illetve leggyakrabban használt iratokat digitalizálással igyekszünk mentesíteni a további rongálódástól.

A törvény által a Levéltár illetékességi körébe utalt iratok átvétele a raktárkapacitás azonnali bővítését igényelte. Ennek érdekében szükség volt egyfelől az iratfeldolgozásban nem érintett munkatársaink egy részének külső bérlemben történő elhelyezésére, s helyükön – részben átmeneti – raktárterek kialakítására. Ezzel tudtuk biztosítani, hogy a jogszabályban rögzített időpontokra eleget tegyünk iratátvételi kötelezettségünk – alább tárgyalandó – első ütemének. A még várható iratok befogadása viszont a Levéltár Eötvös utcai székházának nagyarányú átépítését követeli meg. Hozzáálltunk a Levéltár épület rekonstrukciójának előkészítéséhez. A számottevően gyarapodó iratmenyiség elhelyezését, illetve az új munkaterek kialakítását a műemléképület sérelme nélkül kell megoldani. A beruházás zöme 2004 folyamán megvalósíthatónak tűnik. Ennek eredményeként 2005 februárjában, az iratátadás-átvétel törvény szerinti III. ütemének – reményeink szerint – már az új raktárak használatbavételével tehetünk eleget.

A Történeti Levéltár 2003. évi jóváhagyott létszáma 79 fő volt. Az öt főre rúgó engedélyezett további létszámbővítés semmi esetre sem tekinthető elégségesnek ahhoz, hogy az új törvénnyel számottevően bővülő feladatokat ellátva, valóban érdemi előrelépés történjen az információs kárpótlás terén. Ehhez a következő években – elsődlegesen az iratfeltárás területén – további 15 főnyi munkatársi létszámbővítés teremthet minimálisan elégséges peremfeltételt.

Az év folyamán megszűnt a munkaviszonya három főnek, ebből egy fő nyugdíjba vonult. Két új felvétel történt a távozottak megüresedett helyére. Munkatársaink közül a 2003. év folyamán sikeresen tett közigazgatási alapvizsgát 1 fő, szakvizsgát 12 fő, középfokú nyelvvizsgát tett 3 fő, 8 fő folytat felsőfokú tanulmányokat.

III. A FELGYORSÍTOTT IRATÁTADÁS RENDJE ÉS ELSŐ ÜTEME

Az új törvény felgyorsította, illetve konkrét határidőkhöz kötötte az elmúlt rendszer állambiztonsági szervei gyűjtőkörünkbe rendelt iratainak átadását-átvételét. Az iratok átadását - a törvény alapján kormányrendelettel életre hívott - külön Felügyelő Bizottság ellenőrzése mellett végzik mind az érintett szolgálatok, mind pedig a Levéltár. A háromtagú Felügyelő Bizottság egy-egy tagját a kormány, a Magyar Tudományos Akadémia, illetve a Magyar Történelmi Társulat delegálja. A több lépcsős iratátadás első etapja az elmúlt évben lezárult, a második és harmadik nagyobb ütem - a törvény rendelkezései szerint - 2004., illetve 2005. évi feladataink része.

A 2003. évi iratátadás - amellet, hogy ez a munka az átadó szervezeteknek is komoly erőfeszítéseket igénylő külön feladatként jelentkezett -, jogszerű kezek között történt, egyúttal viszont kölcsönös „tanulási időszak” is volt mind az átadó szervezetek, mind pedig a Levéltár számára. Ennek egyik következményeként a Levéltár munkatársainak - az átadott irat mennyiségétől függően - több napi, illetve több heti további munkát adott az átadási jegyzék szerinti tételes tartalmi egyeztetés-ellenőrzés. Ez abból is adódott, hogy a törvény és a vonatkozó kormányrendelet, valamint a levéltári munka rendjét rögzítő jogszabályok nincsenek maradéktalanul összhangban. Ezen túlmenően, a minősítésüket megőrzött, visszatartott iratokról készített „szükszavú” jegyzékleírások (pl. „O-dosszié”, „személyi gyűjtő”) az adott anyag megismerésének lehetősége nélkül, aligha adnak módot a Levéltárnak arra, hogy - törvényben biztosított lehetőségével élve - a kijelölt bírósági fórumtól kérje az adott szervet a minősítés felülvizsgálatára, illetve az iratok átadására. Feladatvégzése közben az erre felhatalmazott, iratátadást Felügyelő Bizottság viszont több mint háromszáz tétel esetében bírósági eljárást mellőzve jutott megállapodásra a visszatartani kívánt iratok átadása tekintetében, melyeket a Történelmi Levéltár végül is megkapott.

A Történeti Levéltárba 2003-ban érkezett iratok mennyisége, iratfolyóméterben (ifm)	
<i>Iratátadásra kötelezett szervek</i>	<i>Átvett mennyiség (ifm)</i>
Belügyminisztérium és szervei	28
Információs Hivatal	120
Nemzetbiztonsági Hivatal	222
Katonai Felderítő Hivatal	7
Katonai Biztonsági Hivatal	4
Nemzetbiztonsági Szakszolgálat	5
Átvilágító Bizottság	16
Összesen	402

IV. AZ ÁLLAMPOLGÁRI ÜGYEK INTÉZÉSE

A jogelőd Történeti Hivatallal indulva, működésünk 1997. őszi kezdete óta munkanaponként átlagosan 9 újabb állampolgári kérelem érkezett, azt tudakolva, hogy őrzünk-e a hozzánk fordulóról adatokat. Bő fél évtized adatait átlagolva tendenciaszerűen látszik érvényesülni, hogy minden harmadik kérelmező megkeresése eredményes. A kereken 35 százalékos „találati arány” az iratok feldolgozásának gyarapodó köre ellenére sem emelkedik érdemlegesen. De a letűnt korszakot át- és túlélők esetében érthető: a ténylegesen megfigyeltékhez képest joggal élnek a gyanúperrel mintegy háromszor annyian, hogy őket is megfigyelték, mint amennyire rábukkanunk. Ehhez még az is hozzá tartozik, hogy a Történeti Levéltár - közkeletűen szólva - „hozott anyagból dolgozik”. Végezhetünk ugyan - bizonytalan - becsléseket arra vonatkozóan, hogy az idők folyamán mennyi anyag semmisülhetett meg, tűnhetett el, de ettől még nem jutunk többletinformációhoz arról, hogy kik és hányan szerepeltek az enyészetté lett lapokon. Eddig bő négyezer kérelmező esetében volt eredményes az iratokban való kutakodásunk. Nekik - egyenként átlagosan ötvenhat - összesen közel negyedmillió oldalnyi iratot tudunk előkeríteni, s másolatban szolgáltatni arról, hogy mit tartottak róluk nyilván az egykori állambiztonsági szervek.

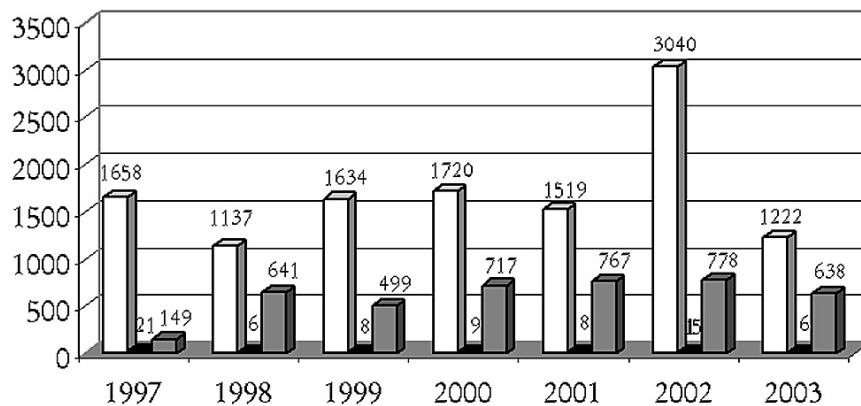
A megfigyelések, illetve meghurcoltatások egykori és utólagos megélése persze aligha érzékelhető a fentebbi száraz adatokkal. S nem csupán azok „kartotékadat” jellege miatt, hanem mert épp oly különbözőképpen élték meg egykor az érintetté válást, mint ahogy nagyon eltérő ennek utólagos egyéni recepciója is. Értelemszerű, hogy számosan okkal köthetik ehhez életük félresiklását. Mások akkor is itt keresik az önigazolást egykori előmenetelük, boldogulásuk kudarcához, ha azt az iratok - mondjuk éppen hiányuk okán - nem támasztják alá. Ugyanilyen érthető az is, hogy a Levéltárhoz forduló egy része kevesli azt, ami róla fennmaradt. Ez esetben aligha dönthető el, hogy milyen mértékű az iratpusztulásból adódó tényleges információcsorbulás, vagy mennyire megalapozott a csalódottság. Előbbi esetben valóban előfordul, hogy a fennmaradt iratok is arra engednek következtetni: az előtalált jelentéseken túl is keletkezhetnek további iratok. Utóbbi esetben az elégedetlenség oka lehet az is, hogy a kérelmező szerint őt még csak megfigyelésre sem méltatta a letűnt rendszer politikai rendőrsége.

Ugyanitt érdemes szót ejteni két további, a Levéltár szakirányú tevékenységén kívül eső, de alig megkerülhető mozzanatról. Számosan vannak olyanok is, akik megfordulnak ugyan az információs kárpótlás levéltárában, mégsem válnak „ügyféllé”. Az erősen valószínűsíthető megfigyelték egy részének visszatérő reakciója: „nekem 25-30 éve állandósult baráti-ismeretségi köröm

van, akikkel mindmáig összejárunk...” Eláll attól, hogy beadja a kérelmét, mert nehezen feldolgozható trauma lenne számára ügynökként felismerni azok egyikét-másikat, akiket évtizedek óta elfogadott környezetében tud. (Ennek ellenkezője, aki szenvedélyesen vadászik saját környezetében „pötytyös” múltú ismerősökre.) E két véglethez képest a Levéltárhoz fordulóknak esetében fellelhető egy nagyobb számú szignifikáns kör. Azok, akik kérelmeik beadása vagy az iratok kézhez vétele során valóban embert próbáló meghurcoltatásokat tárnak fel munkatársainknak. Ők eközben meglehetősen gyakran kerülnek autodidakta lelki gondozó szerepbe. A diskurzus végére ugyanis legtöbbször kiderül: „túléltem, leírni nem fogom, csak éppen ki kellett egyszer beszélnem magamból a velem történeteket.” Erre az empátiát követelő mentálhigiénés szolgáltatásra is készen kell állniuk a Levéltár munkatársainak – elsősorban (de nem csak) az ügyfélszolgálaton dolgozóknak –, mert az említett önvallomások erősen szituációfüggőek, nem, vagy nehezen rekapitulálhatók. Ilyen esetekben leginkább a sors-narratívák együttérző meghallgatása a feladat, míg a felszakadt lelki seb a „kibeszéléssel” tisztul valame-lyest.

Állampolgári kérelmek és közülük az eredményes keresések

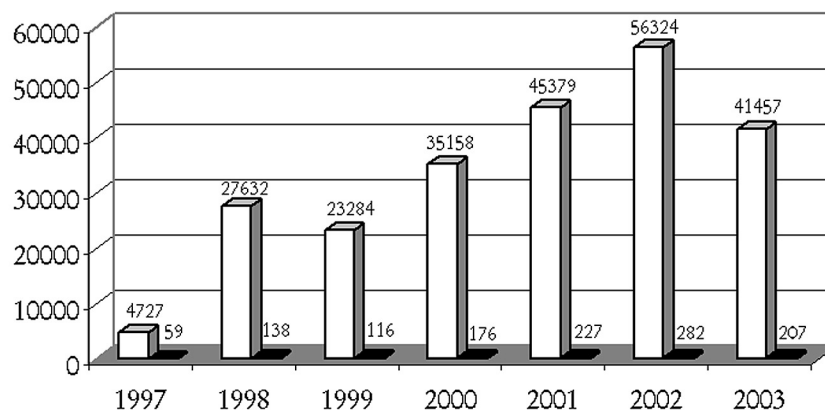
Az összes beérkezett kérelemhez viszonyítva az eredményes keresés átlaga: 35 %

- Érkezett új állampolgári kérelem
- Érkezett kérelmek munkanaponkénti átlaga
- Eredményes keresés a kérelmek között

Állampolgároknak kiadott fénymásolatok

Átlagosan 56 oldalnyi fénymásolat jut egy állampolgári kérelemre

- Állampolgároknak kiadott fénymásolatok száma
- Állampolgároknak másolatok munkanaponkénti átlaga

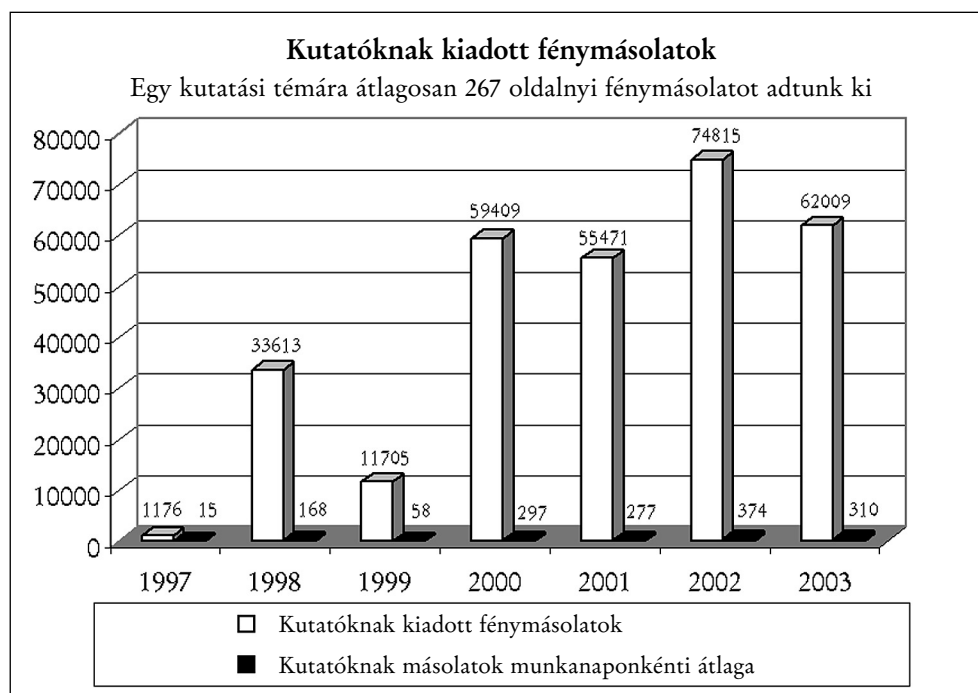
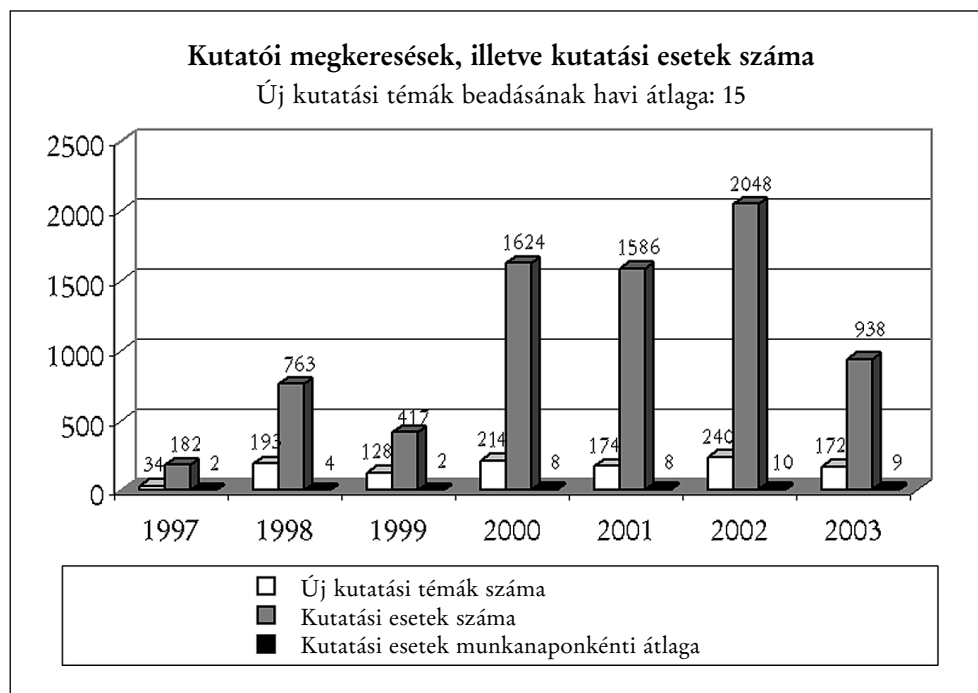
V. A TUDOMÁNYOS KUTATÓK FOGADÁSA

Mindmáig az jelenti a Levéltár számára a legtöbb gondot, hogy a tudományos kutatás – értelemszerűen – meghatározott tárgykörökre „kérdez rá”, míg irataink döntő hányada annak idején nevekre összpontosítva keletkezett. Ennek feloldására koncentrálnak – fentebb már érintett – iratfeltáró tevékenységünk. A történeti feltárást végzők eddig több mint ezer tárgykörben tanulmányozták iratainkat. Itt még inkább torzító lehet az összesítés, hiszen a kutatott tárgyak jellege is nagyon különböző volt. Ezekre összesen közel háromszáz-ezer oldalnyi másolatot adtunk ki. Ennél persze jóval többet kellett átnézniük a kutatóknak ahhoz, hogy egy-egy témára vetítve – átlagosan – kétszázhatvan oldalnyi olyan iratot kiválaszthassanak, melyeket érdemesnek találtak a maguk számára is archiválni.

Noha a múlt század második felének történéseit állambiztonsági (politikai rendőrségi) szempontból felölelő irategyüttesnek mondhatni egésze érdekli az előző rendszer működésének feltárásán szorgalmazkodó kutatókat, ezzel együtt megjelölhetők olyan időkorok és tárgykörök, melyek – eddigi tapasztalataink szerint – nagyobb gyakorisággal kutatottak. A Történeti Hivatal megnyitása után az 1956-os forradalom és annak „utóélete” (megtorlások, perek), valamint a hetvenes-nyolcvanas évek „másképp gondolkodó” szubkultúrái (másképp írók, másképp festők, másképp zenélők) iránt mutatkozott megkülönböztetett érdeklődés, ami – a nyolcvanas évekre átnyúlva – kiterjedt a különböző meta- vagy direktpolitikai ellenzéki mozgalmak genezisére és működésére (illetve azok egykorú megfigyelésére) is. Az elmúlt években fokozatosan felzárkózott az említett tárgykörökhöz egyfelől a háborús bűnösök, népbírói perek, valamint a vészkorszak iránti kutatói érdeklődés, másfelől az egyházakkal (egyházi személyekkel) kapcsolatos repressziók feldolgozása, különösen a világháború utáni első két évtizedre vonatkozóan. Értelemszerűen indult meg emellett az állambiztonsági szervek működésének, valamint a szocialista rendszer – különböző okokból – exponált politikusai, közéleti szereplői életútjának a kutatása.

Részben a kutatói, főként pedig az állampolgári érdeklődés sajátossága, hogy egy-egy aktuális közéleti skandalum nyomán megugrott a Levéltárban őrzött iratok iránti rohamszerű kíváncsiság. A mellékelt, éves összesítésű táblázatok új kérelmek rovatát havi bontásban közreadva – amire itt nincs terünk – jól kirajzolódhatnak a kulminálási pontok. De azt ez esetben is szöve-

gesen kellene hozzáfűzni, hogy a múlttal való szembesülést gerjesztő közjátékok nyomán észrevehetően növekedett az *apagenerációk* iránt érdeklődő egyéni kérelmek száma.

VI. A LEVÉLTÁRI ÉS TUDOMÁNYOS FELDOLGOZÓ MUNKA

A Történeti Levéltár működésének – még huzamosabb ideig fennálló – alapvető ellentmondása a módszeres szakmai munka értelemszerű időigénye és az „azonnali szolgáltatás” ugyancsak jogos társadalmi követelménye. Már a jogelőd Történeti Hivatal is azzal szembesült, hogy egyszerre zúdult rá az információs kárpótlás jogos társadalmi elvárásaként az „azonnali szolgáltatás” követelménye, illetve a szisztematikus iratfeltárás ugyanezt szolgáló, de időigényes szakmai kívánalma. Az egyformán létjogosult követelmény, illetve elvárás egymásnak feszülése a Történeti Levéltár létesítése nyomán is folytatólagosan fennáll(t). Töretlenül folytatódott az állampolgári kérelmek fogadása – miközben az új törvény paragrafusai ezek kielégítésére módosult kritériumokat rögzítettek –, s újólág szembesülni kellett a Levéltártól elvárt működési követelményekkel. Ehhez képest az illetékességi körünkbe utalt iratok egy része alig, hogy felkerült a raktárak polcaira. (Más részük még kapuinkon kívül van.) Na ebből tessék azonnali darabszintű adatismeretet prezentálni! Az egymással konkuráló – ugyanakkor egyenrangú – gyakorlati érdekek között óhatatlan követelményként merült fel a prioritás megjelölése.

A Történeti Levéltár vezetése a különböző jellegű iratfeltáró munka intenzívebbé tétele mellett kötelezte el magát. Ezzel teremthető meg a szolgáltatói kötelezettség előfeltétele. A részletes iratfeltárásnak értelemszerűen nagyobb ugyan az időigénye, de ez tartósan hasznosuló, az adatbázist tempósabban gyarapító munkaráfördítés, míg a még feldolgozatlan irathalomban végzett ismétlődő, regisztrálás nélküli keresés – a munkaidő ráfordításhoz képest – rendre sovány eredményt hozó, üresjáratos kutakodásnak bizonyult. Annál is inkább, mert az iratok állambiztonsági keletkeztetésének és „szolgálati utóhasznosításának” sajátosságai révén az ugyanazon személyre, illetve tárgykörre vonatkozó iratok egy része racionálisan alig követhető odüsszeiát járt be. (Amíg nem érünk a teljes iratmennyiség laponkénti feldolgozásának a végére, az eredménytelennek bizonyuló iratkeresések esetenként időigényesebbek, mint azok, amelyek sikerrel végződnek.) Mindazonáltal a feltárásnak elsőbbséget biztosító munkarend első eredményeiről is számot adhatunk.

Kialakítottuk, illetve a jogszabály változásainak megfelelően átalakítottuk az iratanyag levéltári rendszerét. Elkészült a Történeti Levéltár *Fond- és állagjegyzéke*. Ennek sorait, adatait alkalmasint módosítani fogják majd a törvény szerint csak később beérkező iratok. Jelenlegi ismereteink szerint azonban

úgy tűnik, hogy a már birtokunkban levő iratok alapján készített fondjegyzék szerkezeti rendjébe illeszthető lesz a gyarapodás is. A fondjegyzéknek mintegy „szakmai meghosszabbításai” a különböző raktári jegyzékek. Ezek elsősorban a tudományos kutatók számára bővítik szolgáltatásainkat. A *raktári jegyzékek* elkészítésénél értelemszerűen részesítettük előnyben a kutatási szempontból kurrensebb témacsoportokat, illetve iratfajtákat, s ugyanezt a szempontot kívánjuk követni a további raktári jegyzékek készítése során.

A tudományos kutatók munkáját segítő raktári jegyzékek	
<i>Irategyüttes megnevezése</i>	<i>Iratfajták terjedelme</i>
Magyar Államrendőrség	
Államvédelmi Osztályának iratai	1,56 ifm
Államvédelmi Hatóság iratai	0,12 ifm
Napi Operatív Információs Jelentések iratai (NOIJ)	7,74 ifm
A volt Zárt levéltári anyag	37,08 ifm
Operatív dossziék (O-dossziék)	383,73 ifm
Operatív dossziék (O-8-dossziék)	30,96 ifm
Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok	46,14 ifm

A tudományos kutatók részletesebb tájékozódását a Levéltár kutatótermében segítő fentebbi raktári jegyzékeket viszont – egyelőre – nem publikáljuk. Az iratok levéltári feldolgozásának folyamatában ezek „mobil” segédletek és egyben munkaanyagok: változhat tartalmuk, terjedelmük. A 2003 decembereától tanulmányozható raktári jegyzéket tehát időnként „javított és bővített kiadásban” tesszük hozzáférhetővé a tudományos kutatóknak, segítve számukra mind a nevek alapján történő keresést, mind pedig a tematikus eligazodást.

A levéltárakban alapkövetelménynek számító belső, rendező munkát a levéltárosok csak az év második felében tudtak végezni. Az iratrendezéseket jóváhagyott rendezési tervek alapján hajtottuk végre. A különböző szintű munkálatok eredményeként 2003-ban több mint 263 folyóméter anyag rendezését végeztük el, 32 ifm fertőtlenített, dobozolatlan internálási iratot pedig szabvány levéltári dobozokban helyeztünk el. A Levéltár által őrzött iratok feltárását – részben a benne szereplő neveket regisztrálva, részben tárgy-

szó-keresésre módot nyújtva – kezdettől fogva egy számítógépes adatbázis kiépítésével és folytonos bővítésével végezzük. Ez az aprólékos feltárás munkánkhoz nélkülözhetetlen, egyben hosszú távú, időigényes foglalatosság. Tartama attól is függ, hogy hány munkatárs irányítható ezen feladatok végzésére azok közül, akiknek ezzel egyidejűleg kell kielégíteniük az állampolgári, illetve kutatói megkereséseket is. Mindenesetre nem a számítógépes kapacitás, hanem – Kornai János fordulatát szakszerűtlenül idézve – a létszámot illető „kemény költségvetési korlát” állja útját a szóban forgó feltárás-feldolgozás intenzívebbé tételének.

A Levéltár átvette és több ponton továbbfejlesztette a jogelőd intézményben használt központi számítógépes adatbázist (THINFO, illetve új nevén ABTLINFO), melynek célja az állampolgári adatszolgáltatás és a tudományos kutatás elősegítése, az iratvédelmi és napi gyakorlati szempontok miatt digitalizált iratok gyors és hatékony kezelése, valamint az ügyfél- és kutatószolgálati nyilvántartások vezetése.

- Az állampolgári és tudományos kutatói érdeklődés kielégítését egyaránt szolgálja, hogy munkatársaink az iratokban szereplő személyek azonosító adatait folyamatosan rögzítik az adatbázisban. E munka eredményeként 2003-ban összesen mintegy 64 ezer új név került az adatbázisba, több mint 30 ezer névadatot pontosítottunk, kiegészítettünk, így az év végén már közel 440 ezer névadat alapján szolgáltatathattunk adatokat a központi adatbázisból.
- A dossziék ún. tematikus feltárása, s ezzel a tudományos kutatás elősegítése szintén kiemelt célja az informatikai rendszer működtetésének: 2003-ban összesen több mint 28 ezer dosszié adatai kerültek újonnan a számítógépes nyilvántartásba, pontosítottunk, kiegészítettünk további 18 ezer dossziéra vonatkozó adatot. Számítógépes nyilvántartásunk alapján jelenleg több mint 150 ezer dossziéról rendelkezünk több-kevesebb információval, melyet munkatársaink az előkészítő munka során folyamatosan hasznosíthatnak.
- A Levéltár nem csak az iratanyag feldolgozására és adatok szolgáltatására kötelezett, hanem a jogszabályok és szakmai követelmények alapján a kezelésébe került iratanyag állapotának legteljesebb megóvására is. A legtöbbet használt, károsodásnak leginkább kitett iratok digitalizálásával, majd az eredeti iratanyag szükség szerinti restaurálásával, illetve a napi használatból való kivonásával a Levéltár ennek az alapvető szakmai követelmény-

nek is eleget kíván tenni amellet, hogy a belső előkészítő és feldolgozó munkát is támogatni kívánja. 2003-ban mikrofilmről és papír alapú dokumentumokról több mint 55 ezer oldalnyi digitális másolatot készítettünk, ami összesen 635 teljes dosszié szkennelését jelentette. A digitalizált oldalakat az ABTLINFO központi adatbázisba olvastottuk, így az eredeti iratokat a továbbiakban megkímélhetjük a fizikai rongálódástól, az iratanyag használatának hatékonyságát pedig ezen eljárás révén megtöbbszörözhetjük. Az év végén munkatársaink a központi adatbázis révén összesen közel 2 ezer dosszié digitális másolatához juthattak hozzá mintegy 230 ezer oldal terjedelemben.

- A levéltári szakmai követelményeket megfogalmazó 10/2002 NKÖM sz. rendelet előírásai szerint módosítottuk a Levéltár ügyfél- és kutatószolgálati nyilvántartásait, melyeket szintén a központi adatbázisban tárolunk és vezetünk.

A Történeti Levéltár központi számítógépes adatbázisát munkatársaink egy, külső számítógépes hálózatokkal sehol össze nem kapcsolt belső hálózaton keresztül használhatják szigorú, többszintű jogosultsági rendszer védelme mellett.

Mivel levéltárunk speciális iratanyaga és különleges adatszolgáltatási kötelezettségei következtében a hagyományos levéltári segédletek esetünkben nem mindig és nem kellő hatékonysággal használhatók, a központi számítógépes adatbázisához a 2003. év folyamán olyan kutatói modult fejlesztettünk, melynek révén a kutatóteremben elhelyezett számítógépeken a tudományos kutatók közvetlenül is hozzáférhetnek az ABTLINFO központi adatbázis meghatározott részéhez. Természetesen az adatvédelmi, titokvédelmi okok miatt védendő információkat, valamint az ügyfél- és kutatószolgálati adatokat a kutatók nem ismerhetik meg, de kutatási témájukkal kapcsolatban közvetlenül is végezhetnek kereséseket intézményünk legnagyobb, naprakész levéltári segédletében, a központi számítógépes adatbázisban.

A széles körű társadalmi igénynek eleget téve a Levéltár Fond- és állagjegyzékét online, kereshető formában 2003-ban a levéltár honlapján (www.abtl.hu) is közzétettük az intézmény tevékenységi köreibbe tartozó egyéb közérdekű információkkal, tájékoztatókkal együtt. Minden, a Levéltárban végzendő kutatáshoz vagy betekintéshez szükséges tájékoztató, formanyomtatvány hozzáférhető már a fenti címen, s az elektronikus úton érkező kérelmek fogadásával, valamint a belső munkafolyamatok számítógépesítésével lépéseket tettünk az elektronikus ügyintézés megteremtése felé.

A Levéltár keretében folyó történettudományi feltáró munka jórészt azon középtávú kutatási koncepció alapján folytatódott, mely az államszocialista korszak politikai rendőrsége működésének egyes területeire koncentrál. Ebbe épp úgy beletartozik a Rákosi-, illetve a Kádár-korszak államvédelmi/állambiztonsági szerveinek kutatása, mint ahogy a szovjet és más szocialista országok hasonló szerveivel való együttműködés szálainak nyomon követése. Utóbbi feltáró munka egyelőre – értelemszerűen – a kezdeteknél tart, részben a csak töredékesen fennmaradt, illetve birtokunkba került irat mennyisége okán, részben mert ez csak más „utódállamokkal” együtt végezhető, amihez a szorosabb szakmai kapcsolatok kiépítés alatt állnak.

A történettudományi feltáró munka intenzívebb folytatását az elmúlt évben bizonyos mértékig hátráltatta a főosztály átköltöztetése egy ideiglenes bérleménybe, továbbá az, hogy a főosztály munkatársai munkaidejük jelentős hányadában maguk is az iratátvétellel, illetve a levéltári feltáró munkában való közreműködéssel lettek megbízva. (A munkatársak tevékenységének szakmai hozadékáról a Függelékben közölt válogatott publikációs jegyzék tájékoztat.)

A Levéltár munkatársai közül 8 fő vesz részt doktori (PhD) képzésben, 7 fő oktat különböző egyetemeken modernkori – elsősorban 20. századi – történelmet, illetve levéltártant, közülük többen tisztségviselőkként is részt vállalva egyben a történészek és levéltárosok különböző szakmai szervezeteiben.

A fentebb elősorolt meglehetősen sokirányú tevékenység mellett készült el a Levéltár újabb évkönyve (*Trezor 3. Az átmenet évkönyve, 2003*), mely a beszámoló lezárásával egy időben került nyomdába. Ezen újabb kötet a feldolgozó munka intenzívebbé tételének egy további szakmai hozadékaként a Történeti Levéltárban őrzött különböző irattípusokba, illetve azok történeti forrásként való hasznosíthatóságának sajátosságaiba nyújt bepillantást és – reményeink szerint – némi eligazítást azok számára, akik az állambiztonsági iratokban való bűvárkodásra adják a fejüket.

VII. MÁS SZERVEK MEGKERESÉSEI

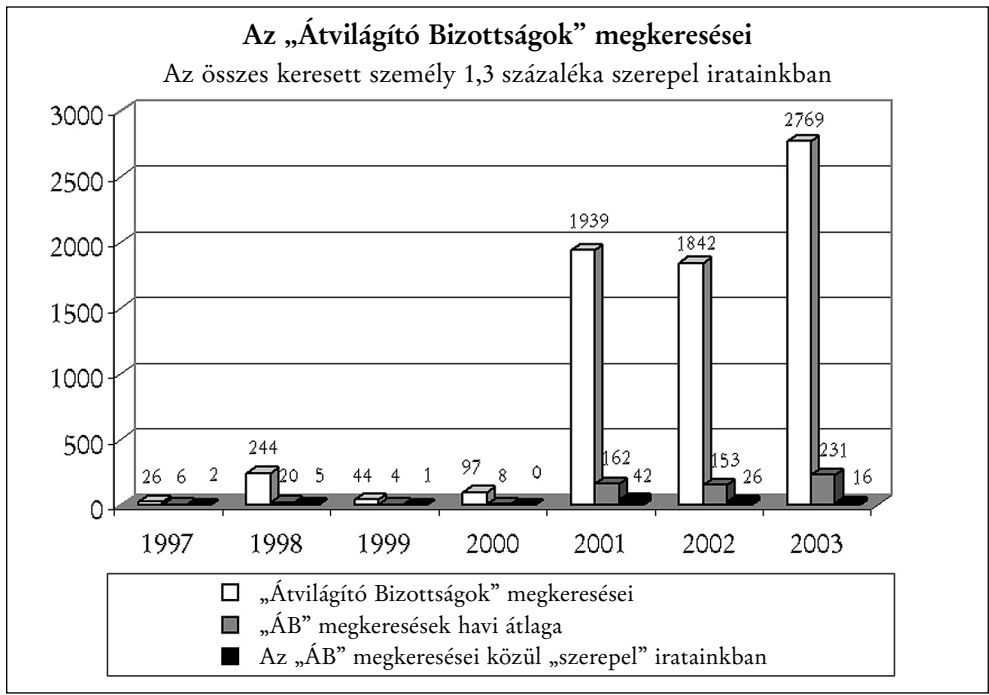
A Történeti Levéltár tevékenysége részeként – az állampolgári, a kutatói megkeresések mellett – értelemszerűen tartott kapcsolatot más szervezetekkel. Ennek keretében a levéltári ügyvitelen 354 nyílt és 3 minősített irat iktatása mellett 170 nyílt és 31 minősített irat elküldésére került sor. A minősített iratok zöme a nemzetbiztonsági ellenőrzésekhez kapcsolódott.

Fentiekén túl a 2003. évi III. törvény előírásai szorosabb határidőket szabnak a minősített adathordozók felülvizsgálatának. Ezen megnövekedett feladatok végrehajtását sikerült megvalósítani a felülvizsgálatra jogosult szervezetek – nemzetbiztonsági szolgálatok valamint a Belügyminisztérium – képviselőivel együttműködve. Ez lehetővé tette, hogy az általános iratfelülvizsgálaton túl az ügyfelek és a kutatók is folyamatosan hozzájuthattak az őket érintő, illetve érdeklő, de eredetileg még minősített adatokhoz.

A Ttv. előírásai alapján, figyelemmel a 2003. évi III. törvény rendelkezéseire is, 118.494 oldalnyi minősített anyag felülvizsgálatára került sor. Ezen iratok köre az öt nemzetbiztonsági szolgálaton kívül a Belügyminisztériumot, a Határőrséget és az Országos Rendőrfőkapitányságot érintette.

A titokvédelmi felügyelő – a Levéltári Főosztály vezetőjével együtt – koordinálta a 2003. évi III. törvényben, illetve a 43/2003. (III.21.) Korm. rendeletben meghatározott fentebb már érintett iratátvételeket.

A más szervektől érkezett megkeresések között – a korábbiakhoz hasonlóan – a beszámolási évben is az ún. átvilágító bizottságok adtak leginkább munkát a Levéltárnak. Ennek száma – a lusztrációra kötelezettek körének bővülése nyomán – az utóbbi években nagyságrendekkel gyarapodott, 2003 folyamán másfélszeresével haladta meg az előző évi megkeresést. Az egyes bizottságok a kezdetektől 2003 végéig kereken hétezer személyre vonatkozóan keresték meg a Történeti Levéltárat, illetve jogelődjét. Az elmúlt bő fél évtized tapasztalata, hogy a Levéltár nagyon csekély „találati aránnyal” tudott hozzájárulni az átvilágítási eljáráshoz. Eddig az ellenőrzött személyek kereken egy százaléka szerepelt iratainkban, de ez a „szereplés” nagyon különböző adattartalmakat hordoz. A Levéltár ebben a procedúrában – más iratörző helyekhez hasonlóan – adatszolgáltató, de nem közreműködő az iratok tanulmányozása alapján történő minősítésekben.

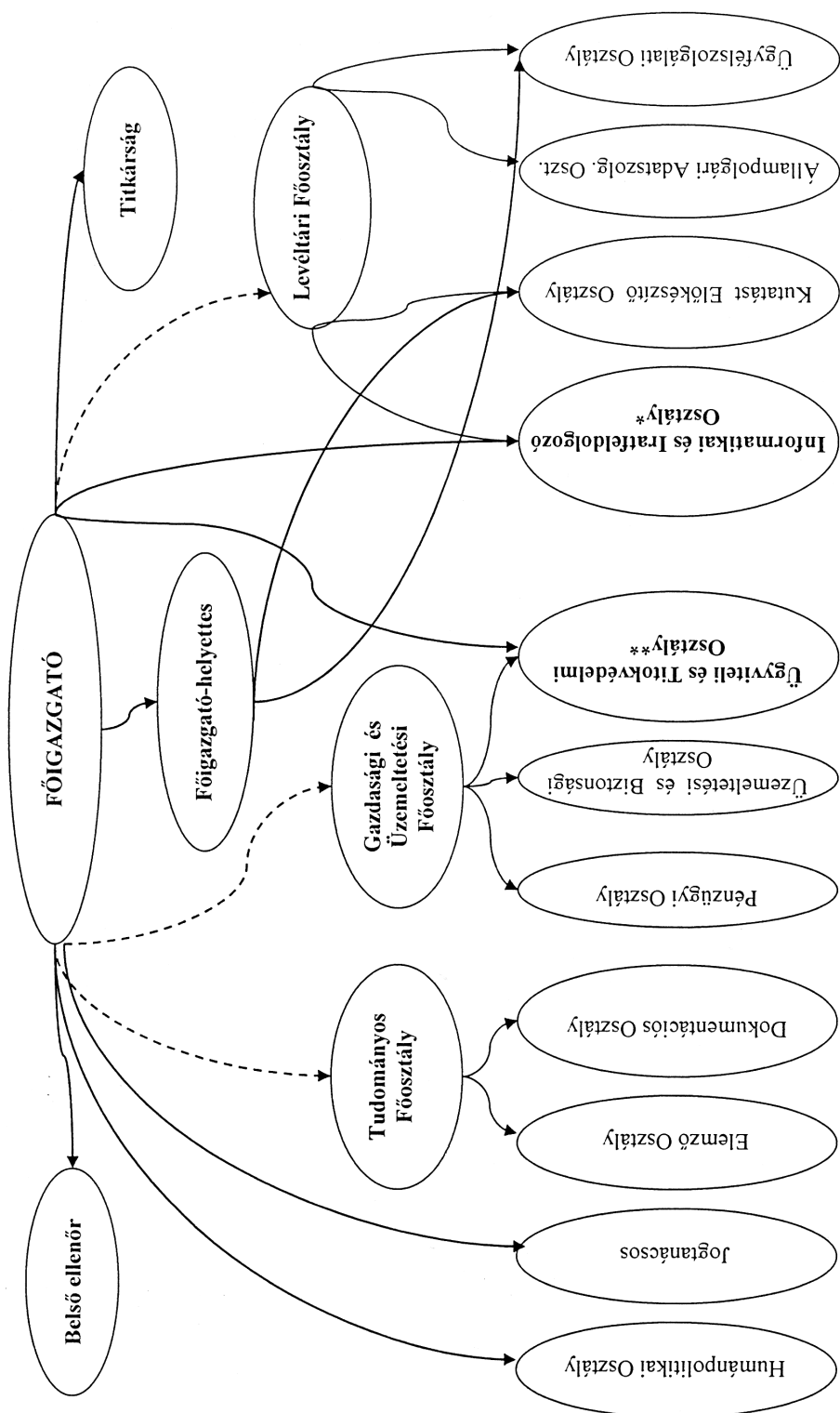
VIII. GAZDÁLKODÁS

Az állami költségvetésben 2003. március 31-ig a XXXIV. fejezetként Történeti Hivatal néven, majd április 1-től az Országgyűlés fejezete alatt önállóan gazdálkodó központi költségvetési szervként működő Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára jóváhagyott kiadási előirányzata a 2003. évre 496,5 millió Ft, a bevételi előirányzata 3,0 millió Ft volt.

	2003. évi eredeti	2003. évi módosított	2003. évi tényleges
Személyi juttatások	257,6	304,7	301,9
Munkaadókat terhelő járulékok	86,3	101,9	94,6
Dologi kiadások	95,6	105,1	103,7
Beruházási kiadások	38,0	92,8	84,7
Felújítások	15,0	6,1	6,1
Lakhatási kölcsönök	4,0	4,3	4,3
Összesen	496,5	614,9	595,3

A 2003-as szervezeti átalakulása szükségessé tette az eredeti költségvetés bizonyos módosításait. Az átalakulás miatt jelentős informatikai beruházás vált szükségessé, ugyanakkor a 2004-ben elkerülhetetlen irattári és irodai bővítés miatti építési beruházás utáni időszakra lett elhalasztva néhány felújítási munka.

ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA SZERVEZETE

* = vezetője egyúttal szaklevéltári tanácsadó

** = vezetője egyúttal titokvédelmi felügyelő

A TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR MUNKATÁRSAINAK
VÁLOGATOTT PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE, 1997–2003

BACZONI GÁBOR

Négy törvénytörtő per utóélete. In *Államvédelem a Rákosi-korszakban*. Bp. Történeti Hivatal, 2000. 239–361. o.
/Állambiztonsági Történeti Tár/

Pár(t)viadal. A Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztálya, 1945–1946. In *A Történeti Hivatal Évkönyve*, 2000–2001. Bp. Történeti Hivatal, 2002. 79–110. o. /Trezor 2./

Péter Gábor (vélt) vetélytársai: Tömpe András és Villányi András
Rubicon, 2002. 6–7. sz. 12–15. o.

Államvédelmi szaklevéltár à la Péter Gábor (Gyarmati Györggyel közösen). *Rubicon*, 2002. 6–7. sz. 30. o.

BARACSI ERZSÉBET

A Repülő Egyetem történetének kutatási problémái.
Valóság, 1999. 11. sz. 79–83. o.

BARÁTH MAGDOLNA

Gerő Ernő a Belügyminisztérium élén, 1953–1954.
In *A Történeti Hivatal Évkönyve*, 1999. 147–166. o. /Trezor 1./

„Valaki figyel.” Feljelentett pártvezérek. *Beszélő*, 1999. 11. 50–56. o.

Az MDP vezetése és a rehabilitáció (1953–1956).
Múltunk, 1999. 4. sz. 40–97. o.

A Belügyminisztérium „megtisztítása” a volt ÁVH-soktól, 1956–1962.
In *Évkönyv VII. 1999*. Magyarország a jelenkorban. Szerk.: Standaisky Éva - Rainer M. János. Bp. 1956-os Intézet, 1999. 95–108. o.

Az ÁVH és az 1950-es évek rehabilitációs eljárásai In *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről*. Bp. Történeti Hivatal, 2000. 187–202. o. /Állambiztonsági Történeti Tár/

Csendes elbocsátások. A felelősség kérdése, 1962.
Rubicon, 2002. 6–7. sz. 41–44. o.

Két szovjet diplomáciai irat a magyar-román kapcsolatokról.
A magyar-román viszony - szovjet szemmel, 1954-1964.
Múltunk, 2003. 3. sz. 211-258. o.

A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei.
Szerk.: Feitl István. Társ-szerkesztő (Cseh Gergő Bendegúzzal, Figder
Évával, Szücs Lászlóval, Vass Istvánnal) Bp. Napvilág Kiadó, 2003.

Magyarország a szovjet diplomáciai iratokban, 1957-1964. In *Múltszá-
zadi hétköznapok. Tanulmányok a Kádár-rendszer kialakulásának idő-
szakáról.* Szerk. Rainer M. János. Bp., 1956-os Intézet, 2003. 55-89. o.

Két szovjet diplomáciai irat a magyar-román kapcsolatokról.
A magyar-román viszony - szovjet szemmel, 1954-1964.
Múltunk, 2003. 3. szám, 211-258. o.

Gerő Ernő, a „hídverő” miniszter. In *Közlekedés a Kárpát-medencében.*
Újabb kutatási ered-mények. Szerk.: Katona András. Bp., Közlekedési
Múzeum, 2003. 181-188. o.

„Mi történik az SzKP-ban, az nem csupán az SzKP belügye?” Kádár
János reagálása az SzKP KB Hruscsov leváltásáról hozott határozatára.
Archiv-Net 3. évf. (2003) www.archivnet.hu3/5-6.

Gerő Ernő. In *Szürke eminenciások a magyar történelemben.*
Szerk.: Szentpéteri József. Bp. Kossuth K., 2003.

BIKKI ISTVÁN

Az ideiglenes Kádár-kormány In *Restauráció vagy kiigazítás. A kádári
represszió intézményesülése 1956-1962.* Szerk.: Huszár Tibor-Szabó
János Bp. Zrínyi K., 1999. 241-318. o.

A „Lord-akció” In *A Történeti Hivatal évkönyve, 1999.* Bp. Történeti
Hivatal, 1999. 231-250. o. /Trezor 1./

A korona hazahozatala. *História*, 2000. 5-6. 29-30. o.

A politikai rendőrség újjászervezése és működése, 1956-1962.
Rubicon, 2002. 6-7. 36-40. o.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1957-1958.
évi jegyzőkönyvei (Recenzió).
Levéltári Közlemények, 1998/1-2. 232-234. o.

BORECZKY BEATRIX

Az Államvédelmi Hatóság szervezete, 1950–1953. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 1999.* 91–114. o. /Trezor 1./

Fegyelmi ügyek az Államvédelmi Hatóságnál. In *A Történeti Hivatal Évkönyve 2000–2001.* Bp. Történeti Hivatal, 2002. 215–232. o. /Trezor 2./

BORVENDÉG ZSUZSANNA

Kémkedésbe konspirált költő – Tumbász Ákos. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 2000–2001.* Bp. Történeti Hivatal, 2002. 267–277. o. /Trezor 2./

CSEH GERGŐ BENDEGÚZ

Zárt, bizalmas, számozott. Tájékoztatáspolitikai és cenzúra, 1956–1963 (Dokumentumok). (Társszerk.: Kalmár Melinda és Pór Edit) Bp. Osiris Kiadó, 1999. 541 o.

Számítógépes iratfeldolgozás a Történeti Hivatalban. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 1999.* 61–70. o. /Trezor 1./

A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945–1990. In *A Történeti Hivatal évkönyve 1999.*, 73–89. o. /Trezor 1./
Utánközlés: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945–1990. *Múlt-kor* történelmi portál. www.mult-kor.hu
2. évf. 1. sz. Képek, kódok, korok

Állambiztonsági helyzetjelentés az 1956-os forradalom tizedik évfordulóján. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 2000–2001.* Bp. Történeti Hivatal, 2002. 279–301. o. /Trezor 2./

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1945. augusztus 22-i ülésének jegyzőkönyve. *Történelmi Szemle*, 2000. 3–4. szám, 393–405. o.

A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei.
Szerk.: Feitl István. Társszerkesztő (Baráth Magdolával, Figder Évával, Szücs Lászlóval, Vass Istvánnal) Bp. Napvilág Kiadó, 2003.

Digitalizálás a levéltárakban. (Körmendy Lajossal és Rác Györggyel közösen) *Levéltári Szemle* 2002. 3. szám, 3–18. o.

FIGDER ÉVA

Brit jelentés a magyar politikai rendőrségről 1946-ban. Társszerz: Palasik Mária. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 1999*. Bp. Történeti Hivatal, 1999. /Trezor 1./ 167–188. o.

A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei.
Szerk.: Feitl István. Társszerkesztő (Baráth Magdolnával, Cseh Gergő Bendegúzzal, Szücs Lászlóval, Vass Istvánnal) Bp. Napvilág Kiadó, 2003.

GYARMATI GYÖRGY

„Itt csak az fog történni, amit a kommunista párt akar!” Adalékok az 1947. évi országgyűlési választások történetéhez. *Társadalmi Szemle*, 1997. 8-9. sz. 151–167. o.

A társadalom közérzete a fordulat évében. Közvélemény-kutatások és ÁVO hangulatjelentések 1948-ban. *Mozgó Világ*, 1998. 10. sz. 95–111. o.; Utánközlés in *Fordulat a világban és Magyarországon, 1947–1949*. (Szerk.: Feitl István, Izsák Lajos, Székely Gábor) Bp. Napvilág K., 2000. 118–137. o.

Káderpolitika a Rákosi-korszak tanácsrendszerében, 1950–1953. *Magyar Tudomány*, 1998. 10. sz. 1183–1194. o.

A Történeti Hivatal Évkönyve, 1999. Szerk.: Gyarmati György. Bp. Történeti Hivatal, 1999. 312 o. /Trezor 1./

Kádár János és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága. Fordulat és folyamatosság a kommunista párt politikájában, 1948-ban. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 1999*. 115–145. o. /Trezor 1./

Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről. Szerk.: Gyarmati György. Bp. 2000. Történeti Hivatal. 366 o. /Állambiztonsági Történeti Tár/

Ha tied az ÁVO - tied a hatalom. A politikai rendőrség tevékenysége, 1947–1948-ban. In *Államvédelem a Rákosi-korszakban* Bp. Történeti Hivatal, 2000. 97–133. o. /Államvédelmi Történeti Tár/

A kampányszocializmus állama. In *A magyar államiság első ezer éve*. (Szerk.: Font Márta - Kajtár István) Pécs, PTE. 2000. 239–264. o.

A politika rendőrsége a Rákosi-korszakban, 1945–1956. *Beszélő*, 2000. 9–10. sz. 85–94. o.; Utánközlés, in *Mérlegen a XX. századi magyar tör-*

ténelem Szerk.: Püski Levente – Valuch Tibor. Debrecen, 1956-os Intézet – DETI, 2002. 287–299. o.

A Mindszenty ügy „diplomáciai” rendezésének kudarca. *Történelmi Szemle*, 2000. 1. sz. 69–90. o.

Magyarország a II. világháborútól napjainkig (1945–2000). In *Millenniumi Magyar Történet Szerk.: Tóth István György*. Bp. Osiris, 2001. 557–640. o. (Második, javított, bővített kiadás: 2002.)

A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései, 1953–1956. 1. kötet. Összeállította: Kajári Erzsébet. Szerk.: S. Varga Katalinnal közösen. Bp. 2001, Történelmi Hivatal, 880 o. /Állambiztonsági Történelmi Tár/

Kádár János, a rendőrfőnök és belügyminiszter, in *Ki volt Kádár?* Szerk.: Rácz Árpád Bp. *Rubicon*, 2001. 34–39. o.

A politika rendőrsége a Rákosi-korszakban. *Rubicon*, 2001. 3. sz. 4–11. o.

A politika rendőrsége Magyarországon a Rákosi-korszakban. Pécs, PTE TDP. 2002. 68 o. (magyar és német nyelven)

A Történelmi Hivatal Évkönyve, 2000–2001. Szerkesztés. Bp. Történelmi Hivatal, 2002. 414 o. /Trezor 2./

Péter Gábor fiatalsága, 1906–1945. Kutatási gondok az ÁVH-főnök életrajzában feltárásában. In *A Történelmi Hivatal Évkönyve, 2000–2001*. Bp. Történelmi Hivatal, 2002. 25–78. o. /Trezor 2./

Zord idők. A politikai rendőrség (ÁVO – ÁVH – III/III.) történetéből. *Rubicon*, 2002. 6–7. sz. Társszerkesztő.

Péter Gábor és az ÁVH-birodalom. *Rubicon*, 2002. 6–7. sz. 4–10. o.

Államvédelmi szaklevéltár à la Péter Gábor (Dokumentumközlés Baczoni Gáborral). *Rubicon*, 2002. 6–7. sz. 30. o.

Messziről jött ügynök azt mond, amit akar... *Rubicon*, 2002. 6–7. sz. 45–47. o. (B. Kádár Zsuzsával)

A „Csengőfrász” pályázat mérlege. In *A Történelmi Hivatal Évkönyve, 2000–2001*. Bp. Történelmi Hivatal, 2002. 399–403. o. /Trezor 2./

Galgóczi Erzsébet interjúja Péter Gáborral (Dokumentumközlés). *Múltunk*, 2002. 2. 223–248. o.

Rajk László a miskolci pogromról, 1946. Dokumentumközlés. Kónyáné Kutrucz Katalinnal közösen. *Magyar Napló*, 2002. 4. 41-44. o.

La Hongrie de la deuxième mondiale jusqu'à nos jours - (1944/45-2000). In *Mil ans d'histoire Hongroise (Histoire de la Hongrie de la Conquête jusqu'à nos jours)* édité par István György Tóth. Budapest, Corvina/Osiris, 2003. p. 601-682.

JOBST ÁGNES

A politikai rendőrség létrehozása a Német Demokratikus Köztársaságban. Vázlatos áttekintés. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 2000-2001*. 381-398. o. Bp. Történeti Hivatal, 2002. /Trezor 2./

Célpont az állampolgár (Recenzió) *Valóság*, 1999. 4. 107-110. o. Andrea Herz: Bürger in Visier: Eine Institution schuf den alltäglichen Argwohn - das Mfs in Thüringen. Erfurt, 1996.

Megtisztulás, aktanyitás, demokratikus átalakulás (Recenzió). *Valóság* 2000. 7. sz. 108-113. o. Lustration, Aktenöffnung, demokratischer Umbruch in Polen, Tschechien, der Slowakei und Ungarn (Recenzió) Referate der Tagung des BstU und der Akademie für Politische Bildung Tutzing vom 26-28. 10. 1998. Lit. Verlag, Münster, 1999. Utánközlés: Megtisztulás, aktanyitás, demokratikus átalakulás *Múlt-kor* történelmi portál. www.mult-kor.hu 2. évf. 1. sz. Kémek, kódok, korok

Irattári forradalom és demokratikus átalakulás - A Nemzetközi Levéltári Tanács által az UNESCO megbízásából készített jelentés (Recenzió). *Levéltári Szemle*, 2001. 4. sz. 50-53. o.

KGB-Lexikon (Recenzió) *Múltunk*, 2002. 3-4. 571-575. o.

Útban a szabadság felé? Egy NDK-beli turista menekülési kísérlete Magyarországon át 1962-ben. (Forrásközlés) *ArchivNet* 3. évf. (2003) www.archivnet.hu 5-6. sz.

KÓNYÁNÉ KUTRUCZ KATALIN

Módosításra várva. A Történeti Hivatal működését szabályozó törvény jogi problémái. *Fundamentum*. Az emberi jogok folyóirata. 2000. 1. sz. 134-138. o.

„Kérem nevezetteket szabadon bocsájtásuk esetén Hatóságomhoz visszakísértetni” - Kutatási tapasztalatok. In *A semmisségi törvények*. (Sajtó alá rend.: Kahler Frigyes) Bp. Kairosz K., 2002. 107-150. o.

Rajk László a miskolci pogromról, 1946. Dokumentumközlés. Gyarmati Györggyel közösen *Magyar Napló*, 2002. 4. 41-44. o.

A Történeti Hivatal létrehozása. In *Ügynökök és akták*. Nemzetközi konferencia az átvilágításról és az állambiztonsági iratok sorsáról. Szerk.: Halmai Gábor. Bp. Soros Alapítvány, 2003. 91-99. o.

KOVÁCS ZOLTÁN ANDRÁS

Csendőrsors Magyarországon 1945 után. In *Katonai perek 1945-1958*. Bp. Történeti Hivatal, 2001. 133-140. o.
/Közelmúltunk hagyatéka. Állambiztonsági Történeti tár/

KRAHULCSÁN ZSOLT

„Ellenséges ellenzék-csoportosulás” Dokumentumok a Galamb utcai butikról. *Beszélő* 2001. 12. 74-85. o.

A másképp gondolkodók - állambiztonsági szemszögből (Müller Rolf-fal közösen). *Rubicon* 2002. 6-7. sz. 74-78. o.

A hazai szamizdat „hőskora”. A Galamb utcai butik In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 2000-2001*. Bp. Történeti Hivatal Évkönyve, 2002. 303-359. o. /Trezor 2./

MARKÓ GYÖRGY

Állambiztonsági iratok a Történeti Hivatalban. A nyilvános működés első hónapjának tapasztalatai. In *Az egykori állambiztonsági szervek és azok iratai Németországban és Magyarországon*. Bp. 1956-os Intézet, 1998. 31-38. o.

KEX-akták. Ügynökjelentések a Kex együttesről 1969-1971. *Kritika*, 1999. 4. sz. 8-12. o.

Tokió, 1964 - olimpiai játékok, titkosszolgálati játszmák. *Kritika*, 1999. 11. sz. 24-27. o.

A Történeti Hivatal 1997-1998. évi tevékenységéről. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 1999*. Bp. 1999. Történeti Hivatal, 11-26 o. /Trezor 1./

Der Umgang mit den in das Historische Amt gelangten Akten und ihre Bearbeitung. In *Lustration, Aktenöffnung, demokratischer Umbruch in Polen, Tschechien, der Slowakei und Ungarn* Münster, LIT Verlag, 1999. 177-186.

Az ügynöki hálózat újjászervezése a budapesti országos börtönben 1956 után. *Kritika*, 2000. 1. sz. 18–19. o.

„Az iratok megsemmisítéséhez jegyzőkönyv nem kell.” Dokumentumok az állambiztonsági iratok 1989. évi megsemmisítéséről. *Kritika*, 2000. 11. 34–36. o.

„Csiszolás során törölve.” A múlt feldolgozása a Történeti Hivatal intézményi keretei között. *Tudományos konferencia A kommunizmus fekete könyvéről a XX. Század Intézet szervezésében*. Bp. XX. Század Intézet, 2000. 96–105. o.

Moszkva, Bologna, Firenze, Torino. Ügynökjelentések a Madách Színház 1966. évi külföldi vendégszerepléseiről. *Kritika* 2001. 6. sz. 12–14. o.

A Történeti Hivatal 1999–2000. évi tevékenységéről. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 2000–2001*. Bp. Történeti Hivatal, 2002. 11–24. o. /Trezor 2./

„Csanádi” nem volt gonosz ügynök. *Kritika*, 2002. 7–8. sz. 5–9. o.

A Duna-gate egy belügyminisztériumi jelentés tükrében. *Kritika*, 2002. 10. sz. 20–23. o.

Beszámoló a Történeti Hivatal 2001. évi tevékenységéről. Bp. Történeti Hivatal, 2002. 36 o.

Beszámoló a Történeti Hivatal 2002–2003. évi tevékenységéről. Bp. Történeti Hivatal, 2003. 23 o.

MÜLLER ROLF

Napi Operatív Információs Jelentések, 1979–1989. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 1999*. 251–284. o. /Trezor 1./

A monori találkozó, 1985 – jelentések tükrében. *Kritika*, 2000. 6. sz. 33–35. o.

A Tiszatáj-ügy állampárti dokumentációja. *Kortárs*, 2001. 7. sz. 39–68. o.

A politikai rendőrség tájékoztató szolgálata, 1945–1962. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 2000–2001*. Bp. Történeti Hivatal, 2002. 111–135. o. /Trezor 2./

A másképp gondolkodók – állambiztonsági szemszögből (Krahulcsán Zsolttal közösen). *Rubicon*, 2002. 6–7. sz. 74–78. o.

Neve azonos a „legdurvább önkénnyel és brutalitással.” Péter Gábor bukása. *Magyar Napló*, 2002. 10. sz. 17–20.

OKVÁTH IMRE

„Sziget egy reakciós tenger közepén.” Adalékok a Katpol történetéhez 1945–1946. In *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp. Történeti Hivatal, 2000. 57–96. o. /Állambiztonsági Történeti Tár/

Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában. (Szerk.: Okváth Imre) Bp. Történeti Hivatal, 2001. /Állambiztonsági Történeti Tár/

A katonai elit metamorfózisa 1945–1950. In *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958.* Bp. Történeti Hivatal, 2001. 11–35. o. /Állambiztonsági Történeti Tár/

Jelentés a szocialista országok állambiztonsági vezetőinek titkos moszkvai tárgyalásairól, 1955. március 7–12. *Hadtörténelmi Közlemények*, 2001. 4. sz. 689–706. o.

Egymás ellen. Kémek a Katpolon. *Rubicon*, 2002. 6–7. sz. 16–19. o.

Varsói Szerződés és a magyar forradalom. In „*Tizenhárom nap, amely...*” Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből. Szerk.: Horváth Miklós. Bp. Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2003. 61–74. o.

PETRIKNÉ VÁMOS IDA

Iratok a Történeti Hivatalban. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 1999.* Bp. Történeti Hivatal, 1999. 29–60. o. /Trezor 1./

Kutatás a Történeti Hivatal iratanyagában. In *Magyar Levéltárosok Egyesületének két konferenciája.* Kaposvár–Budapest, Szerk: Böőr László, Bp. (2003.) 17–24. o.

S. VARGA KATALIN

A Belügyminisztérium Kollégiumának jegyzőkönyvei (1953–1956) 1. köt. Össeáll. Kajári Erzsébet. Szerk.: Gyarmati Györggyel közösen. Bp. Történeti Hivatal, 2001. 879 o. /Állambiztonsági Történeti Tár/

Vitetnek ítélőszékre... Az 1674-es gályarabper jegyzőkönyve

A latin nyelvű forrás közzététele, a jegyzőkönyv magyarra fordítása, bevezető tanulmány, a kötet szerkesztése, jegyzetek, mutatók készítése. Pozsony, Kalligram, 2002. 344 oldal

SÜMEGI GYÖRGY

A forradalom vizuális emlékezete. In *Évkönyv X.* 2002. Magyarország a jelenkorban. Szerk.: Rainer M. János – Standeisky Éva. Bp. 1956-os Intézet, 2002. 277–283. o.

A fotóhasználatról a börtönrajzokig. Forradalom képeken – avagy a képek forradalma? *Rubicon*, 2002. 11–12. sz. 48–53. o.

„Egyetlen dimenziónk a jelen”. Szalay Lajos és László Gyula levelezéséből (1970–1991). In *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*. Szerk.: Veres László-Viga Gyula. XLII. Miskolc, 2003. 463–498. o.

Építészet és történetiség (Adalékok Lechner Ödön kecskeméti épületeihez). *Ars Hungarica*, 2003. 1. sz. 41–62. o.

Az 1956-os fotók használatáról. *Fotóművészet*, 2003, 1–2. sz. 137–141. o.

Fényképek 1956 októberéből. *Fotóművészet*, 2003. 3–4. sz. 86–95. o.

Nagy Éva munkái a forradalomról.
Bécsi Napló, 2003. szeptember-október

Szalay Lajos SOS rajzai. *Új Holnap*, 2003 – ősz (3. szám) 37–40. o.

Egy talált anyag megtisztítása. Interjú Sümei Györggyel.
Készítette Nagy Gergely, in *Műértő*, 2003. október, 3. o.

ZSIDAI ÁGNES

„Vergangenheitsbewältigung” – Adalékok a Stasi-örökség német feldolgozásához. In *A Történeti Hivatal Évkönyve*, 1999. 251–284. o.
/Trezor 1./

Die flügelahme Eule der Minerva. In *Lustration, Aktenöffnung, demokratischer Umbruch in Polen, Tshcechien, der Slowakei und Ungarn* 1999. Münster, LIT Verl., pp. 187–205.

ZSITNYÁNYI ILDIKÓ

„A hazáért mindhalálig!” A magyar tisztikar ellen irányuló perek, 1945–1953. In *Katonai perek 1945–1958*. Bp. Történeti Hivatal, 2001. 173–197. o. /Állambiztonsági Történeti Tár/

Egy „titkos háború” természete. A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége tagjaival szemben lefolytatott internálási és büntetőeljárási gyakorlat, 1948–1950. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1999. 4. szám, 1086–1102. o.

A Magyar Néphadsereg karhatalmi célú alkalmazása az 1956-os forradalom kezdetén. In *A Történeti Hivatal Évkönyve, 2000–2001*. Bp. Történeti Hivatal, 2002. 257–265. o.

A Magyar Néphadsereg feladatai és tevékenysége a forradalom időszakában. In *„Tizenhárom nap, amely...” Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből*. Szerk.: Horváth Miklós. Bp. Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2003.

A TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR EDDIGI KIADVÁNYAI

Trezor 1., 1999.

A Történeti Hivatal Évkönyve
Szerkesztette: Gyarmati György
Bp. 1999. 312 oldal

Államvédelem a Rákosi-korszakban

Tanulmányok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről.
(Állambiztonsági Történeti Tár. Közelmúltunk hagyatéka)
Szerkesztette: Gyarmati György
Bp. 2000. 366 oldal

Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958

Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában.
(Állambiztonsági Történeti Tár. Közelmúltunk hagyatéka)
Szerkesztette: Okváth Imre
Bp. 2001. 354 oldal

A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései

Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések
(Állambiztonsági Történeti Tár)
Összeállította: Kajári Erzsébet
Szerkesztette: Gyarmati György – S. Varga Katalin
1. kötet, Bp. 2001. 880 oldal

Trezor 2., 2000–2001.

A Történeti Hivatal Évkönyve
Szerkesztette: Gyarmati György
Bp. 2002. 414 oldal

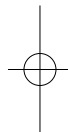
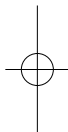
TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR

1067 BUDAPEST, EÖTVÖS U. 7.
TELEFON: (1) 478-6020
FAX: (1) 478-6036
E-MAIL: info@abtl.hu
HONLAP: www.abtl.hu
POSTACÍM: 1369 Budapest Pf. 367.

ÜGYFÉLSZOLGÁLAT
TELEFON: (1) 478-6025

ÜGYFÉLFOGADÁSI IDŐ
HÉTFŐ, SZERDA, CSÜTÖRTÖK: 9-12, 13-16
KEDD: 10-12, 13-18
PÉNTEK: 9-12

A KUTATÓTEREM NYITVATARTÁSA
HÉTFŐ, SZERDA: 9-16
KEDD, CSÜTÖRTÖK: 10-18

Felelős kiadó Gyarmati György főigazgató

1369 Budapest, Pf. 367.
www.abtl.hu

Nyomdai előkészítés Premierlap Stúdió, Budapest
Nyomdai kivitelezés Nalors Grafika Kft., Vác

Készült 500 példányban

